

BAVNEN

**LOKALHISTORISK
FORENING FOR AABY SOGN**

35. årgang 2022

Meddelelse fra foreningen

Indbydelse til ordinær generalforsamling:

MANDAG DEN 28. MARTS KL. 19,30

DGI HUSET - JENS MØLLERS VEJ 3

DAGSORDEN:

- 1: Valg af dirigent og stemmetællere
- 2: Bestyrelsens beretning ved formand Svend Andersen
- 3: Regnskab ved kasserer Nina Prebensen
- 4: Indkomne forslag:
Kontingentstigning til 50 kr. for enkeltmedlemmer og 80 kr. for hushande
- 5: Valg til bestyrelsen
*På valg: Svend Andersen, Rise Ørtoft, Nina Prebensen, Bjarne Thyrestrup Nielsen, Kirsten Nørgaard. (Alle villige til genvalg)
Marie Albektsen og Anne Sofie Spliid Klemar - ønsker ikke genvalg*
- 6: Valg af to suppleanter
- 7: Valg af to revisorer
- 8: Fastsættelse af kontingent
- 9: Eventuelt

Der serveres kaffe og brød

Efter generalforsamlingen fortæller Svend Andersen om Aabybro under besættelsen: Munidorf - den skjulte by

---

*Forsiden: Maleri af Aaby Højskole 1927 lavet af maler Jens Olesen, Vedsted.
Skænket til Margrethe Elmelund, Aaby Højskole ved hendes afsked i 1928*

Foreningen skifter adresse

Efter knap 5 år i kælderlokalerne på Aabybro Efterskole skifter vi adresse. Skønt vi selv syntes, at vores lokaler var ganske hyggelige, så var de bestemt ikke egnede til at huse en lokalhistorisk samling, der skulle tage imod besøgende og samtidig være en arbejdsplads for registrering, klargøring og øvrige arbejdsfunktioner, der hører med til at drive et lokalhistorisk arkiv på forsvarlig vis.

Vi havde simpelthen for lidt plads! Vi glæder os derfor til at kunne byde byens borgere velkommen i nye lokaler i **DGI Huset, Jens Møllers Vej 3**. Centralt placeret i byen og med gode adgangsforhold.

Først skal vi dog have hele vores samling og møblement flyttet, hvilket sker den 2. februar, og derefter følger en periode med at få møbleret, sorteret og indrettet vores foreningslokaler. Et spændende arbejde, som dog vil tage en del tid for bestyrelsen, og indtil da har vi lukket. Vi kan dog altid kontaktes via vores mail: bavnenaaby@outlook.dk eller mailadresser bagerst i bladet.

Åbningsreception vil blive annonceret i Aabybroposten og i vores gruppe på FaceBook.

Vores vigtigste opgave er at fastholde og kunne dokumentere erindringen om det Aabybro, der var - tiden fra landsbyfællesskabet, stationsbyen og frem til de store forandringer, vi alle er vidner til lige nu. Vi passer på historien, men samtidig med en bevidsthed om, at det, vi er vidner til i dag, også engang bliver til historie.

Vi vil gerne være synlige og centralt placeret - også i folks bevidsthed - derfor ser vi frem til, at DGI Huset bliver et godt sted både for os og byens borgere.

Formidlingsopgaven søger vi at løse på forskellig måde. Selvfølgelig gennem vores åbningstid hver mandag kl. 14-17, hvor der er folk klar til en lokalhistorisk snak. Kom gerne og besøg os. Vi afholder foredrag med lokalhistorisk indhold. Vi stiller også gerne op til gruppearrangementer med billeder og små indslag om byen - f.eks. skolejubilæer. Bladet, du sidder med her, er udkommet hvert år i 35 år og er også en del af vores formidlingsopgave.

Snart får vi en ny hjemmeside op at køre - men der er også gode, velbesøgte grupper på Facebook med lokalhistorisk indhold, der er værd at besøge. Vores egen gruppe "Lokalhistorisk Forening Aabybro". Men du kan også finde gode billeder og historier på: "Du ved du er fra Aabybro". "Aaby sogn i vort bakspejl". "Hip hip hurra for Aabybro".

En stor del af det materiale, der vises på Facebook stammer fra vores arbejde med at registrere billeder o.a. Vi passer på de originale arkivalier og gør dem tilgængelige - så støt os i vores arbejde.

Kontingentbetaling:

Kr. 40 for enlige og 70 kr for husstand

**Sparekassen Vendsyssel kontonr. 9070 1631529573
eller**

MobilePay nr. 558211 (Lokalhistorisk Forening)

Fra billedarkivet

*Hestehandlere gør holdt ved Aabybro Gæstgivergård.
Og ja - før busser og tog overtog transporten kørte der en diligence fra Aabybro
til Saltum med gods og passagerer. Startstedet var den gamle kro ved åen*

Lapperne i Aabybro

I det tidlige forår i 1911 ankom en lille flok romaer (sigøjnere) til Aabybro, hvor de til at begynde med slog sig ned i en grusgrav nær Aaby Kirke. Her blev hestevognen med sengetøj, kogegrej og andre ejendele parkeret, telte blev slået op med ildstedet til madlavning i midten. Hestene - både trækdyrene og de heste, der var til salg - blev forsvarligt tøjret. Flokken bestod af den 50-årige enke, Rebekka, som efter sin mands død to år tidligere, nu var familiens overhoved. To voksne sønner: Besiko, der var gift med Magunna, og Ruva, der levede sammen med en noget ældre kvinde, Babi. Desuden var der to yngre sønner Johan og Wenzel samt døtrene Sofi og Rose.

Hurtigt løb nyheden, at der var ankommet en flok "lapper" til Aaby, hvilket selvfølgelig skulle undersøges nærmere både af børn og voksne. Her kunne de opleve mennesker med sort hår og brune øjne, der talte et helt fremmed sprog - romani. De talte højt, og det var ligesom de brugte hele kroppen, når de snakkede og råbte. Det var en levevis helt anderledes, end folk i Aaby var vant til at se og opleve. Især kvinderne og børnene gjorde indtryk med deres spraglede tøj med masser af smykker og tingeltangel, medens mændene ikke i samme grad adskilte sig fra, hvad der var normal beklædning for voksne mænd. Det var fascinerende, men i længden var man ikke interesseret i at have den slags i byen. Det var man iøvrigt ikke nogle steder. Såkaldte frie folk, der levede af handel og tiggeri, skulle man være forsigtig med. Måske ville de også stjæle? I hvert fald passede de ikke ind.

På dette foto er Johan Miskow fotograferet med nogle af medlemmerne af Demetri-familien. Fra venstre Ruva, den næstældste søn, Johan Miskow. Datteren Sofi og sønnen Wenzel - begge børn kom til at gå i Aaby Søndre skole. Lederen af gruppen, den 50-årige Rebekka. Den ældste søn, Bersiko og hans hustru Margunna. Ruva og Bersiko er klædt, som det efterhånden var blevet typisk for romaer, nemlig nogenlunde efter tidens skik. Kvinderne bærer store skørter og smykker, som man forventer af en sigøjnerkvinde. Alle kvinder bærer desuden forklæde, et traditionelt klædningsstykke. Gifte kvinder bærer hovedtørklæde. Rebekka har sin uundværlige pipe i munden. Tobaksrygning var almindelig både hos kvinder og børn.

Man kaldte dem “lapper”, men fra Lapland var den ankomne familie dog ikke. Familienavnet var Demetri, og de var romaer (sigøjnere). De var udvandret fra Ungarn, men havde efterhånden opholdt sig en del i de nordiske lande, hvor de især handlede med heste, optrådte på markeder med lidt gøgl, spådomskunst, solgte småting samt foretog forskellige repara-tionsarbejder, bl.a. fortinning af kobbertøj. Tiggeri var også en del af deres levevej, når det kneb.

Nogle romaer, der var ankommet fra Norge til Vendsyssel, havde kaldt sig “norske lapper”, måske fordi det var lettere ad den vej at blive accepteret i Skandinavien. Begge grupper var omvandrende og har set ud til at ligne hinanden, selv om det var af vidt forskellige grunde, de vandrede. Lapperne fulgte deres reners vandringer. Men romaerne flyttede efter, hvor der var penge at tjene eller fordi politimyndighederne tvang dem til at flytte.

Udtrykket “lapper” om sigøjnere blev i hvert fald hængende og brugt i det meste af landet. I landets aviser var udtrykket ligeledes helt almindelig.

At de endte i Aabybro skyldtes en bestemt person, Johan Miskow, som havde kendt og fulgt familien gennem flere år, ja, endda rejst rundt med dem for at studere og beskrive romaernes traditioner og levevis. Oplysninger, som han sendte videre til Dansk Folkemindesamling, samt formidlede via bøger, foredrag og artikler i aviser og tidsskrifter. Miskow anerkendes idag som særdeles betydningsfuld mht. den viden, vi har om de omrejsende romaer i Danmark.

Han havde igen mødt familien på markedspladsen i Halvrimmen, og det var ganske givet på hans foranledning, at de flyttede til Aabybro, hvor han selv året forinden var flyttet til. Han skulle blive en uvurderlig støtte for familien i deres forsøg på at få lov til at blive i Danmark.

Johan Miskow blev født i 1862 i Kerteminde, men familien flyttede senere til København, hvor Johan blev student og påbegyndte lægestudiet, som han dog måtte opgive på grund af et svagt helbred, der plagede ham hele livet. Han stred sig

gennem tilværelsen som huslærer på herregårde og timelærer ved real- og landsbyskoler. I nogle år drev han en lille privatskole i Brovst, som han måtte opgive i 1910 pga. kraftig modstand mod hans nære kontakt med sigøjnere. Han flyttede derefter til Aabybro, hvor han købte hus og levede af at undervise i musik, lidt småhandel og sin forfattervirksomhed. Et beskedent liv med en beskedent indtægt. Gennem hele livet var han optaget af at undersøge og beskrive de omrejsende folk. De sidste år af hans liv levede han i en fribolig på "Hospitalet" i Randers. Johan Miskow døde i 1937.

I bogen "Barn af Vendsyssel" - nr. 6 fra 1987 skriver Viggo Gregersen, som var søn af sognepræst Gregersen i Aabybro, om sit møde med Johan Miskow i vinteren 1910-11.

"- og der blev den vinter startet musik - og sangaftener i præstegården, alt sammen ret privat. Der var kommet en ældre lærer til byen, og han havde slået sig ned på Afholdshotellet. Han hed Miskow. Hvordan han var i familie med komponisten Miskow, ved jeg ikke, men jeg mener, han var en bror. Han havde opholdt sig hos disse lapper og studeret deres liv og udgav en bog om dem. Det var nok noget på hans foranledning, de slog sig ned i Aaby.

Jeg tog undervisning i violinspil hos denne Miskow, og sammen med et par lærere på Realskolen, og hvem der ellers kunne synge og spille - ialt en halv snes mennesker - mødtes vi i præstegården een gang om måneden og gav små koncerter. Miskow var en fin pianist, og han akkompagnerede til sangen, der, foruden de kendte melodier, også bestod af "Gluntarne", som jeg lyttede særligt til og har haft fornøjelse af siden."

Familien Demetri var flyttet fra grusgraven ned til haven ved Miskows hus, men fortsatte ellers deres vante levevis med deltagelse på markeder i hele landsdelen. Babi, den ældre kvinde, der levede sammen med sønnen Ruva, havde forladt familien efter nogle uenigheder og var nu rejst videre med en anden flok. Det var hende, der havde været spåkone på de forskellige markeder, men det var også hende, der havde gjort sig upopulær i befolkningen med sit evindelige tiggeri - og de mange forsvundne høns, var vel også hendes værk. Efter et opgør med Rebekka forsvandt hun, og derefter blev forholdet til byens borgere langsomt bedre.

Rebekka, familiens overhoved, havde fået noget nyt og mere alvorligt at tænke på. Der var ved at ske noget i Danmark, der kunne få store konsekvenser for alle omrejsende romaer i Danmark. Omkring 1910 var man fra myndighedernes side for alvor begyndt at håndhæve en lov, der egentlig allerede var vedtaget i 1875. En lov, der forbød "*udenlandske tatere, musikanter, forevisere af dyr og andet, udøvere af kraft- og behændighedskunster og lignende personer*" at opholde sig i landet, hvis de ville leve af at rejse rundt og udøve deres fag. Loven gjorde det muligt at udvise de ikke bofaste romaer, der allerede opholdt sig i landet. Det var Herredsfogederne rundt omkring i landet, der fik til opgave at sørge for, at de blev udvist, hvilket resulterede i, at så godt som alle romaer i landet blev udvist, og de fleste rejste videre til Sverige eller Norge. Herredsfoged Andersen fra Nørresundby kom også på besøg i Aabybro med en udvisningsordre. Men her mødte han en overraskelse. Med Miskows hjælp havde familien købt et hus på "Aaby Hede" - beliggende ved nuværende Østergade 71 - og var således blevet bofaste.

Aaby Sdr. Skole 1912

Øverste række: Kirstine Jensen. En lapped pige Rebekka Demeter. Lærer Rasmussen. Marius Jensen Skur. **2. række:** Ninna Thomsen. Petrea Sørensen Stout. Marie Haverslev, Edith Simonsen, Anna Hansen. **3. række:** Anna Larsen og søsteren, Margrethe Larsen, Marie Madsen, Elvira Nøhr, Peter Christensen, En lappedreng, Wenzel Demeter, Kristine Kaldsen, Aage Eriksen, Nicolai Trantum, Margrethe Løth, Katrine Jensen **4. række:** Else Marie Hansen, Karen Jochumsen, Johanne Hansen, Margrethe Bruun Eriksen, Sofie Kaldsen, Kirstine Jensen, Katrine Mølgaard, Marie Andersen, Karen Jochumsen, Alma Frederiksen. **5. række:** Anders Andersen, Kesse Vad, Peter Andersen, Johan Jensen, Mathis Jensen, Niels Nøhr. **Forreste række:** Kristen Larsen Blok, Edvard Overhav Larsen, Marimus Christensen Nøhr, Andreas Thomsen Dige

To af børnene var desuden startet i Aaby Søndre skole, og familien kunne tilmed fremvise midler, der viste, at de ikke ville ligge sognet til byrde. Og som en ekstra trumf kunne Rebekka meddele, at hun sammen med sin ældste søn og Johan Miskow skulle til København og tale med landets justitsminister en af de følgende dage om at måtte forblive i landet. Herredsfogeden måtte drage hjem til Nørresundby med uforrettet sag.

Der lå et stort arbejde bag besøget hos justitsministeren - et arbejde Miskow stod bag. Han havde også været rundt i byen for at indsamle "adresser" - altså underskrifter, som bevis på at rigtig mange ønskede at beholde familien i byen.

Om turen til København vides, at mødet med Rebekka og underskrifterne gjorde stort indtryk på ministeren og førte til, at de på skrift fik en midlertidig opholdstilladelse.

Huset på Østergade havde Demetri-familien købt af proprietær Sørensen af Højskolegaarden for 2050 kr., hvoraf de 1300 kr. var gæld til Kreditforeningen.

Børnene kom i skole. På et skolebillede fra 1911 ses de som et eksotisk indslag i flokken på 39 elever på Aaby Søndre Skole. Det var lærer Rasmussen, der skulle holde styr på den store flok. Begge børn var født i Danmark, men i familien var der hovedsageligt blevet talt romani og ikke dansk, og skolegang var helt fremmed for dem, men igen var Miskow en stor hjælp for børnene med vejledning og lektiehjælp.

En midlertidig opholdstilladelse var tilsyneladende ikke nok for Rebekka, så hun insisterede på også at få skrevet et brev til kong Frederik den 8., som havde ry for en vis omsorg for rejsende folk. I brevet udviser hun et betydeligt kendskab til, hvad der skulle til for at vise tilknytning til Danmark og for at blive anset som en lovlydig borger. Bemærkelsesværdig er det, at Rebekka til sidst i brevet ligefrem benægter at være sigøjner. Hun var altså ganske klar over, at sigøjnere ikke passede ind i den samfundsorden, som var gældende. Om hun holdt sig helt til sandheden, kunne der stilles spørgsmål til, men hensigten var klar. Hun var tilsyneladende blevet træt af det omrejsende liv. Men havde hun resten af familien bag sig? Hvor meget romaer var de, når det kom til stykket?

Aabybro, d. 17./11.-1911

Til Deres Majestæt, Kong Frederik den 8de

Undertegnede Rebekka Demeter f. Edes tillader sig herved at bede Deres Majestæt om at forblive her i landet, da vi nu i vintertiden har fået udvisningsordre fra vores ejendom, og vi kan ikke forstå grunden.

Jeg har nu på få afbrydelser nær rejst her på hestemarkeder i 22 år. Min mand var hestehandler, og da han for to år siden døde og blev begravet i Randers, har jeg fortsat handelen tillige med min plejesøn og mine børn, hvoraf de fire er født her i landet.

Jeg har erhvervet en ejendom i Aabybro, hvor jeg har fundet modtagelse, og alle beboerne har underskrevet en adresse til fordel for os. To af mine børn går her i skolen. Jeg er i stand til at svare skat, og mine sønner skal engang blive soldater. Jeg er absolut ikke sigøjnerske. Min fader var magyar ved navn Edes, og jeg er født i Ungarn. Jeg har aldrig rejst med nogen zigøjnertrup og ønsker kun at forblive i ro med mine børn, hvor vi nu er, da her er godt at være. Jeg giver mig ganske under Deres Majestæts beskyttelse.

Underdanigst

Rebekka Demeter - f. Edes

Om der kom noget svar på hendes henvendelse vides ikke. Familien eller dele af familien fortsatte deres omrejsende liv, men nu havde de trods alt et sted at vende tilbage til. Men myndighedernes øjne var rettet mod familien. Fast bopæl var ikke nok. Man skulle mindst have haft fast bopæl i Danmark i

to år. Det kneb. Mændene kunne ikke bare rejse rundt - man skulle have fast arbejde, hvilket iøvrigt ville stride imod enhver romas selvforståelse. Man var sin egen herre. Man var fri. Og endeligt - så skulle man sørge for at holde sig langt væk fra enhver form lovovertrædelser.

Den 13. februar 1913 gik det imidlertid galt i Randers. Der havde været flere sammenstød mellem gruppen og lokalbefolkningen, og det endte med at politiet anklagede dem for tyveri og bedrageri i forbindelse med nogle hestehandeler. Der blev i den anledning sendt en anmodning til justitsministeriet om at ophæve den tildelte bosættelsestilladelse, som viste at de havde fast adresse i landet. Det skete - så nu var det muligt at udvise hele familien - endda "med tilhold". Udvisning med politimæssigt tilhold betød, at hvis man viste sig i Danmark, var det at betragte som en kriminel handling. Familien nåede akkurat at komme ind i Sverige, idet Rigsdagen der i 1914 lavede sin første udlændingelov med nogenlunde samme formål og indhold som den danske - nemlig at forhindre visse grupper i at komme ind i landet.

Trods adskillige protester og bønkrivelser fra både Rebekka og Miskow var familiens tid i Danmark slut. Selv en ny henvendelse - denne gang til enkedronningen efter Frederik den 8. - blev forsøgt. Her hedder det til sidst:

".... Og vi bønfalder, tag ikke Deres Kongelige Nåde fra os, men lad os komme hjem til vores lille ejendom i Aabybro ..."

Huset på Østergade var dog fortsat ejet af Demetri-familien, idet Miskow påtog at leje det ud for familien og sende pengene til dem. Huset var således både en indtægtskilde og

en dokumentation for fortsat tilknytning til Danmark. I 1920 havde de opgivet håbet om at kunne vende tilbage, og iøvrigt levede familien i stor fattigdom. Rebekka var død i juni 1914, så det var sønnen Bersiko og hans kone Margunna, der på familiens vegne, opnåede tilladelse til at rejse til Aabybro for at sælge huset på Østergade, som Miskow endte med at købe for 3900 kr. kontant, og ifølge skødet overtog han også de resterende 1300 kr, som familien skyldte den lokale kreditforening. Overskuddet skulle familien bruge til indkøb af nye vogne og heste samt til dækning af gammel gæld.

I perioden fra Demetri-familiens udvisning og frem til omkring 1933 bevarede Miskow kontakten til familien gennem en omfattende brevveksling, og selv om hans midler var små, sendte han penge, tøj og andet til familien. Penge, der især blev brugt til at købe brænde og medicin. Men også større ting. I 1925 skriver sønnen Ruva til Miskow, at deres hest er død af kolik, og han må nu trække vognen selv. Han beder derfor Miskow låne ham penge til en anden hest.

Trods sit eget svage helbred nåede Miskow at besøge og rejse rundt med familien i Sverige, hvor han både oplevede deres fattigdom, men også deres evige kamp med myndighederne, hvorend de slog sig ned.

Det var især Ruva, der stod for brevene til Danmark, men efter hans død ebbede det ud. Tilsyneladende blev familien spredt for alle vinde i Sverige. Efterkommere må formodes stadig at befinde sig i Sverige

Miskow blev boende i huset på Østergade frem til 1929, hvorefter han solgte huset og flyttede til Randers i en fribolig, hvor han boede frem til sin død i 1937.

Alt materiale, som Miskow gennem tiden havde indsamlet vedr. “*de rigtige sigøjnere*”, som han kaldte dem, sendte han til Dank Folkemindesamling. Heriblandt en samling på ikke mindre end 170 breve modtaget fra Demetri-familien, sendt fra de forskellige steder, de havde opholdt sig. Da de var analfabeter, havde de hver gang måtte betale folk for at få disse breve skrevet. Brevene er således skrevet med forskellig håndskrift, stavemåde og ordvalg.

Disse breve udgør grundmaterialet til en lille bog “Udenfor - en rejsende romafamilie” af forskeren Ditte Goldschmidt, som også er kildemateriale for denne artikel.

Desuden er anvendt materiale fra foreningens arkiv samt “Barn af Vendsyssel nr. 6”

*Østergade 71 - Lappernes hus.
Her med Marthinus Ovesen og frue. Huset eksisterer ikke mere*

Den gamle violin

Et af klenodierne i vores samling er denne gamle violin placeret i en hjemlavet, sortmalet trækasse. Selve violinen ser ud til at være særdeles godt brugt - men mangler dog et par strenge. Violinbuen er også forsvundet!

Den gamle violin har tilhørt lærer Laurs Sørensen, der fra 1922 var ansat ved Aaby Sdr. Skole og fra 1955 og frem til sin pensionering i 1962 som den første skoleleder på den nybyggede Aabybro Centralskole. Lærer Sørensen fungerede også som organist ved Aaby kirke og tilbød ved siden af også undervisning i violinspil.

Som lærer ved en landsbyskole var det nærmest forventelig at læreren beherskede et instrument - ofte violinen. Den har akkompagneret mange morgensange for søvnige elever, og den manglende bue har nok givet sine rap til urolige knægte.

En af vore gæster stod meget fordybet ved synet af det gamle instrument. Da jeg lidt forsigtigt spurgte, om han kunne genkende violinen, fortalte han:

“Jow, jeg husker da tydeligt, når lærer Sørensen energisk stod og filede fædrelandssange og salmer på den. Sang man ikke med, fik man en på hovedet med buen, så harpiksstøvet farvede ens hår gråt - men sådan var det jo dengang!”

Foto fra vores egen samling - 1930

*Første Række: Lorents Bendtsen. Christian Nielsen. Karl Ejnar Reiche. Jens Christensen. Christian Christensen. Jacob Sørensen.
Anden række: Gerda Larsen. Mary Jacobsen. Guldborg Fruensgaard. Karen Villadsen. Signe Jensen. Dagny Bendixen. Hedvig Kjeldgaard. Marie Kjeldgaard.
Tredje række: Lærer Sørensen. Aage Nielsen. Aksel Jensen. Kristoffer Jepsen. Tage Andreasen. Svend Nielsen. Aksel Winther. Erhardt Nielsen. Fru Vestergaard med Anne Kirstine på armen.*

En af lærer Sørensens frivillige musikelever i tiden under tyskernes besættelse var Robert Falborg ⁽¹⁾ - der på det tidspunkt var en af Aabybros unge frihedskæmpere.

I et brev fra 1988 til sin søn, Henrik, skriver Robert Falborg følgende om en violin, han netop havde overdraget til sønnen, efter han havde fået den sat i stand hos sin storebror, Helge Falborg.

Det var den violin, Robert benyttede, når han gik til undervisning hos lærer Sørensen på Aaby Søndre Skole. ⁽²⁾

“..... Du må hellere få historien om den violin, som heldigvis var god. Jeg begyndte at gå til undervisning hos en gammel førstelærer, som boede i udkanten af Aabybro. Jeg fik hver uge under krigen sendt ca. 2000 illegale blade og havde 12 underuddelere. Den gamle lærer var en af dem. Hans ældste søn, Jacob, var en af mine gruppekammerater. Jeg gik til undervisning om aftenen hos den gamle lærer og lagde de illegale blade under violinen. Det gik smertefrit i et par år. En aften, jeg gik hjemmefra, havde jeg på fornemmelsen, at man skulle passe særlig på - vi havde aftenen i forvejen sprængt en radiostation i luften, så Gestapo var på tærerne. Og ganske rigtigt. Da jeg næsten var nået ud til læreren, stod der to tyske soldater, som bad mig lukke violinkassen op. De tog min violin ud og satte lygter på for at se, om der var illegale aviser inden i den. Jeg blev kropsvisiteret, men man glemte at stryge mig ned om benene. De illegale blade havde jeg stoppet ned i strømperne. Var jeg blevet snuppet, stod den på tortur hos Gestapo i Aalborg. Gestapo havde hovedkvarter på et hotel i Jernbanegade i Aalborg. ⁽³⁾

Ca. 14 dage efter var jeg på vej fra banegården i Aalborg til latinskolen i Saxogade. Vi gik tre skoleelever sammen på det

modsatte fortov - lige ud for hotellet. Bang! - sagde det, og jeg blev slynget over et jernstakit ind i en port. Vi troede det var et bombeangreb fra englænderne. Da eksplosionstågen lettede, opdagede vi, at førstesalen på hotellet var blæst ud. En dame lå dræbt midt på gaden. Fire Gestapofolk blev pulveriseret inde i Gestapohovedkvarteret. En tidsindstillet bombe var dagen i forvejen blevet hejst ned i førstesals højde på hotellet. Jeg fik tre bøjede ribben og kunne ikke trække vejret ordentligt før en måned senere.

Apropos de illegale blade - det gik godt med forsendelsen i et par år. Mor og far vidste godt, jeg var rodet ind i noget, men spurgte aldrig om noget. En middag, jeg kom hjem fra skolen, var bedstefar meget vred, for vort postbud var kommet med en sæk, hvori en ituslået postpakke med 2000 illegale blade var forsegleet af det lokale postbud,⁽⁴⁾ som heldigvis var en fornuftig mand, der tidligt om morgenen havde givet de øvrige postbude en ordentlig skideballe, før han forseglede bladene. Han havde simpelthen sagt, at hvis de ikke holdt kæft, ville de blive skudt. Nå, bedstefar kom ned på jorden, og jeg fik nogle penge og et illegalt legitimationskort af den lokale kægner,⁽⁵⁾ hvis det skulle blive nødvendigt at stikke af til Sverige - nok om det! .....”

Beretningen om violinen i vores samling blev således til beretninger om to violiner. Sammenhæng er der, og gode, lokalhistoriske historier finder vi overalt i vores samling.

1. Robert Falborg *18./7. 1926. Død i 2007
2. Violinen eksisterer og er stadigvæk i brug.
3. Der menes nok Højskolehotellet, Boulevarden 27
4. Postbud Løth
5. Kægner Spliid

Aaby Højskole fylder 145 år

Der blev ikke ligefrem slået på stortromme, da Aaby Højskole startede for 145 år siden. En lille notits i Aalborg Stiftstidende den 22. februar 1877 fortalte:

Gårdejer Niels Chr. Christensen i Aastrup har i disse Dage, til sin Svigersøn, Lærer Bech i Haldager, købt Niels Jeppesens Gård med Mølle og ca. 28 Tdr. Land i Aaby, for 25.000 kr. at modtage 1ste September. Bygningerne ere nye og gode. Hr. Bech agter til October at begynde en Højskole

Denne notits blev den 1. august samme år fulgt op med en beskeden annonce, der fortæller, at der til den 1. november “om Gud vil startes en Høiere Folkeskole i Aaby”.

Vestergade 16. Her startede det hele i 1877

Måske af beskedenhed - kaldte han den ikke en højskole, men en skole byggede direkte på Folkeskolens grundlag - i hvert fald kom navnet Aaby Højskole først til senere.

I byen sagde man blot Højskolen, og fra 1946, da skolen blev til den selvejende Aabybro Ungdomsskole, sagde man Ungdomsskolen. Senere blev det Aabybro Efterskole, og på gavlen til den nye velfærdsbygning ud mod Kærvej ses nu det nye logo og navn: "Sportsefterskolen Aabybro".

Aaby Højskole startede med 25 elever i 1877 - i dag har skolen 240 elever, og det har selvfølgelig haft konsekvenser for de rammer, der skal rumme alle de unge mennesker.

I 1899 blev Bechs højskole købt af Carl Nielsen, der både var højskolelærer, men også murer. Allerede året efter byggede han således en helt ny højskole længere tilbage på grunden. Ved siden af lod han opføre en gymnastiksal lavet i træ, som her ses, og skabte derved de perfekte rammer for datidens højskoleophold.

Men det var P.C. Poulsen, der i 1928 havde overtaget højskolen, der kom til at stå for de helt store forandringer i skolens bygningshistorie, idet det var ham, der skabte den ikoniske bygning, der ligefrem blev et vartegn for byen og indbegrebet af Aaby Højskole. Først blev den gamle veltjente trægymnastiksal fra Carl Niensens tid i 1932 afløst af en muret, rummelig sal - i flere år landsdelens største. Og den står endnu som det eneste fra den tid. Træ fra den gamle sal kan ses i loftet. I 1934 byggede man så ovenpå den gamle hovedbygning med det store, karakteristiske tårn i midten. Isolering og brandsikring var ikke så moderne dengang - men i hvert fald var det efter tidens forhold fint og flot.

P.C. Poulsen blev i 1946 afløst af Alfred Truelsen, og det var under hans ledelse, den nu selvejende institution stoppede med at være både højskole og efterskole. Skolen fik nyt navn: Aabybro Ungdomsskole.

I slutningen af 60'erne blæste der nye vinde over landets efterskoler. Det blev muligt at tage statskontrollerede afgangsprøver og nye tilskudsregler gav flere unge mulighed

for at vælge et efterskoleophold, der adskilte sig fra folkeskolens tilbud. Samtidig forlod man den gamle kønsopdeling fra højskole-og ungdomsskoletiden med 5 måneders ophold for piger om sommeren og 5 måneder for drenge om vinteren. På et af de sidste sommerhold var der iøvrigt kun 18 elever.

Truelsen stoppede i 1967 og blev afløst af Karlo Jensen, som blev manden, der skulle føre den gamle højskole ind i en ny tidsalder, og sammen med bestyrelsen var der allerede planer klar. Den gamle skole måtte lade livet og en hel ny efterskole skulle laves til at rumme de forventlige mange elever på Aabybro Efterskole, som den nu skulle hedde. Der skulle ikke bygges kasernelignende bygninger i flere etager og med værelser på hver side af lange gange - nej, det skulle være lave, separate huse med gårdhaver til 10-12 elever spredt over skolens område samt på de nyindkøbte arealer.

Der skulle altså nybygges, ombygges og tilbygges for at skabe de rigtige rammer til den nye skole.

Idrætshal, fællesrum, undervisningslokaler, administration, køkken mv. kom til lidt efter lidt gennem 70'erne.

Det hele skulle jo finansieres - derfor blev der bygget i etaper og heldigvis fulgte elevtallet og dermed økonomien med.

Det eneste, der skulle overleve fra den gamle skole var gymnastiksalen fra 1932. Hovedbygningen med tårnet skulle fjernes. Væk med de 12,5 m høje, hvide mure og den overbyggede "indgangsknast" midt på tårnets platform, som kunne ses vidt omkring og som i mere end 50 år havde stået som et kendetegn for byen. Fra dette tårn har mange beboere og besøgende fået et kik ud over by og opland og derved kunne følge byens udvikling - en udvikling, bygningen nu

selv blev offer for. I det sene efterår 1988 blev bygningen til murbrokker, hvilket stadigvæk begrædes af især byens ældre borgere og folk med tilknytning til byen.

Man må tage hatten af for den rettidige omhu, der blev udvist af Karlo Jensen og skolens bestyrelse i slutningen af 60'erne. Visionerne lykkedes - og udviklingen er fortsat med overtagelsen af Kærvejsskolens bygninger samt opførelsen af den store velfærdsbygning ud mod Kærvej.

“Sportsefterskolen Aabybro”, som den nu hedder, er i dag en af landets meget søgte efterskoler.

I Bavn nr. 9/1996 beskrives skolens idegrundlag og historie på glimrende vis af tidligere forstander Alfred Truelsen.

Vi har her næsten kun forholdt os til skolens ydre fremtræden.

I vores arkiv vil du kunne finde mange billeder, årsskrifter og andre arkivalier vedr. den gamle skole, der sammen med Real-skolen gjorde Aabybro til en væsentlig skoleby.

Efterlysning

På grund af coronakrisen blev der sidste år kun gennemført et arrangement i foreningens regi - nemlig præsentationen af en række film, der alle kan findes på hjemmesiden “Danmark på film”. Lokalhistorisk Samråd, og dermed vores forening, var sammen med Jammerbugt Kommune og Statens Filminstitut deltager i et projekt omkring indsamling af film fra kommunen, idet det viste sig, at netop vores område var dårligt dækket ind på filminstitutets hjemmeside. Resultatet var en en del film fra området af svingende kvalitet, men lokalhistorisk interessante. Det var 8mm film, 16 mm og video-film, som blev digitaliseret og lagt på hjemmesiden. Men desværre var der ikke meget fra Aabybro.

Vi ved, at mange folk op gennem 70'erne og 80'erne købte smalfilmsoptagere og senere video-optagere, så derfor må der ligge mange filmstumper og videobånd, der måske gemmer på lokalhistoriske perler, gemt i de private hjem, Det er dem, vi i Lokalhistorisk Forening er interesseret i. Så en opfordring fra os. Prøv at kikke i jeres gemmer efter de små spoler og videobånd. Filmstykker med lokalhistorisk interesse kan vi hjælpe med at få digitaliseret og bevaret for eftertiden.

Nuværende bestyrelse

Formand: Svend Andersen, Liljevej 26
Tlf. 42 27 30 11 - Mail: svand@me.com

Næstformand: Marie Albrechtsen, Torngårdsvej 37
Tlf. 98 24 12 05 - Mail: maja@mail.dk

Kasserer: Nina Prebensen, Mortensgade 29
Tlf. 98 24 18 11 - Mail: nina.prebensen@me.com

Sekretær: Anne Sofie Spliid Klemar, Fasanvej 3B
Tlf. 22 35 07 77 - Mail: annesofieklemar@gmail.com

Bestyrelsesmedlem: Kirsten Nørgaard, Caprifolievej 3
Tlf. 98 24 17 18 - Mail: leo@vildmosekartoflen.dk

Bestyrelsesmedlem: Bjarne Nielsen, Aaby Sdr. Gade 4
Tlf. 30 42 24 80 - Mail: thyrrestrupnielsen@gmail.com

Bestyrelsesmedlem: Rise Ørtoft, Markedsvej 9
Tlf. 40 61 50 18 - Mail: riseogchr@gmail.com

Farvel til Kærvej

